

'... בעמל רב עולה לאדם להיגמל ממושכל-ראשון נפסד זה, וללמד לעצמו כי אין שום דבר מובן מאליו, ולא 'מגיע' לו מאומה, וכל מה שהוא מקבל הוא חסד וטובה. זאת היא העובדה של הכרת הטובה, ואין בזה הבדל בין הטובות שאנו מקבלים מאת הקב"ה ובין אלה שאנו מקבלים מאת בני אדם. עלינו להתלמד אחת ולתמיד כי הכל, הכל ממש, הוא הטבה וחסד עמנו. אפילו החיים עצמם אינם מובנים מאליהם — 'מה יתאונן אדם חי — מה יתרעם על מידותיו, וכי גבר על חטאיו? דיו חיים שנתתי לו' — רש"י: למה יתאונן אדם חי, למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים ולא הבאתי עליו מיתה.

אילו היינו מבינים כי אין הכל מובן מאליו, וכי כל מה שאנו מוצאים בעולם מצרכינו הוא הטבה וחסד — היתה באמת מתרבה חיבה וריעות בעולם, והיינו מכירים כי בעולם של חסד אנו חיים. וכאשר הכרה זו נעלמת מאתנו, נהיה כל העולם אפור, כל אחד עושה 'רק' עבודתו, וכל מוכר רוצה 'רק' להרויח, והרופא רוצה רק לקבל התשלום שלו והמורה רוצה רק לקבל המשכורת שלו — אין הטבה ואין חסד, אין חיבה ואין ריעות. עולם דל ויבש! אך לא: בעולם בהיר אנו רוצים לחיות, עולם שיש בו הטבה וחסד, חיבה וריעות! את העולם הבהיר הזה בונה האדם על ידי שהוא מכיר טובה לכל'. (מתוך עלי שור — ח"ב עמ' 99)

'דיו שהוא חי' —

'בקרתי פעם ת"ח גדול, זקן מופלג. הוא לא ראה עוד ושמע רק בקושי. רגליו לא פעלו, ובעל יסורים היה מרוב אבריו הפנימיים, אבל ראשו היה צלול ודיבורו ברור. שאלתיו לשלומו והרגשתו, והוא ענה: 'כדאיים כל יסורים שבעולם רק כדי לחיות! הדבר הנפלא ביותר בכל העולם כולו הם החיים עצמם!'. וכן הוא: עצם החיים הוא תענוג. התבונן נא בפפר היושב על פרח ובתולעת הזוחלת בדרכה, בחתול המשתרע בשמש ובכבש הרועה בדשא — כולם מתענגים על חייהם; התינוק שלמד ללכת ורץ בחדרו מקיר אל קיר — הלא הוא כולו תענוג!.

(מתוך עלי שור — ח"ב עמ' 99).

עוד על אושר החיים — ראה בשיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, ג תשל"א.

דף פא

'מי יימר דבכשרים כגון אנא ואת. — אלא כגון מאי? — כגון רבי חנינא בר פפי וחבריו' — הכוונה למעשים המובאים לעיל (ל-ט-מ) ברבי חנינא רבי צדוק ורב כהנא, שתבעון נשים חשובות לדבר עבירה, וברחו מהם תוך כדי סיכון נפשם ממש. וממדת חסידות אמר רב כן, שלא להחזיק עצמו כשר וחסיד (רמב"ן). והלא רב כהנא שהיה תלמידו נמנה עמהם — אלא בדרך ענוה אמר כן (תורי"ד).

'מר זוטרא מוטיב לה אפסירה על כתפיה, ומקרי ליה אל בני' — פירוש, בשעה שהיה מלקחו היה מניח על כתפיו אפסר — רסן. (שמעשיו דומים למעשה הבהמה [וכמו שאמרו בסוטה, היא עשתה מעשה בהמה...]) וטעון ריסון) והיה מכריז על מה הוא לוקח. (פשוט)

'בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד' — מרש"י משמע שאין מלקין אבל איסור יש. והתוספות ועוד ראשונים חלקו על כך, והוכיחו משאלת הגמרא על רב ביבי שאפילו איסור אין. וכן פסקו רוב הפוסקים לדינא. (והט"ז (אה"ע כב) כתב שגם לרש"י אין איסור. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א ה. וע' בספר אבי עזרי — סוף הל' איס"ב, ובהערות החזו"א שבסוף הספר).

וכתב בחכמת אדם (קכו. ומובא בפ"ת כב) שלא התירו אלא כשהאשה בביתה, אבל אם היא במקום אחר, אפילו בעלה בעיר אסור, שהרי אין חשש שיבוא פתאום למקום שהיא נמצאת בו. והרי הטעם להתיר הוא משום שמא יבוא הבעל. וכן פסק בשבט הלוי (ח"ה רג, א ג). ובאגרות משה (אה"ע ח"ד סה, כא) כתב שדברי החכ"א אינם אמורים אלא כשהיא נמצאת במקום שאינה רגילה ללכת אליו, אבל אם רגילה להיות שם, שבעלה עלול לבוא לשם — מותר. [ואף על עצם דין החכ"א כתב שאינו מסתבר כלל, אלא כתב כיון שהחכ"א אסור, יש להחמיר שלא בשעת הדחק].

ויש סוברים שכל שהבעל בעיר אין חשש זנות, גם כאשר לא סביר שיבוא בפתע, שיראתו מוטלת כל שהוא במקום קרוב. (ע' באוצר הפוסקים — כב. וכן מובא בספר דבר הלכה שהחזו"א הסכים לדעה זו). עוד דנו הפוסקים, בעיר גדולה והבעל נמצא בקצה השני של העיר, שאין באפשרותו לבוא עתה למקומה. ובוזה חמור הדבר יותר מהנידון הקודם. (ע' באגרות משה שם את ז ואות כא ובסוף אות יח; שבט הלוי שם).

אם האדם שעמו היא מתיחדת, אינו יודע שבעלה בעיר, יש לומר שצריכה להודיענו על כך, כי הרי לפי מחשבתו ודעתו יש כאן איסור, ואף על פי שבאמת אין כאן איסור יחוד, הרי הוא צריך כפרה על כך, וכדי שלא תהא כמסייעת לעובר עברה, צריכה להודיעו שאין כאן איסור. 'זהדבר צריך הכרע' (מנחת שלמה לה, ד).

'אמר להו: שקולו דרגא מתותי ביבי' — ולא חשש שהיא תעמיד את הסולם, או אחרים יעמידוהו. ונראה לכאורה שהחשש הוא תמיד מצידו [כמו שאמרו 'צא ולמד משוק של זונות מי שוכר את מי']. ויש נפקותא כשאיש אחד בחדר חיצוני ואשה בפנימי — האם מועילה נעילת דלת מבפנים. וצריך עיון. (חזון איש אה"ע לד, ב. וע"ש ססק"ה נידון זה לענין כלה שפרסה נדה). נראה שלא נקט זאת כראיה גמורה, שהרי אפשר שהסולם כבד וצריכים שנים להעמידו [וכסולם דרב עמרם חסידא]. וכנראה זהו שכתב 'או אחרים יעמידוהו'. אך מסתבר שכל שיצטרכו להימצאותו של אדם נוסף כדי להעמיד הסולם, לא שייך לאסור משום יחוד עתה לכשיצא.

'סקבא דשתא — ריגלא' — התוס' הביאו שיש אומרים שלכך נהגו להתענות בה"ב לאחר פסח ולאחר סוכות. וראה בספר 'מנהגי ישראל' (ח"א כו) בהרחבה ובפירוט רב על תעניות בה"ב. בספר חכמה ומוסר (ח"ב קמה) באר הרש"ז מקלם על דרך המוסר, מה ראו על ככה לתקן תעניות משום עבירה זו, יותר משאר עברות שנכשלים בהן בני אדם; לפי שישנן עבירות השוות במעשה אך חלוקות בעונש, כגון העושה עוול עם מי שהטיב עמו, אינו דומה לעושה עוול עם אדם זר שלא עשה לו טובה מעולם. או הגונב כלים מאצל מארחו שכיבדו והאכילו, אינו דומה לגונב סתם. אף כאן, נתן לנו השי"ת מתנה טובה, שבת ויום-טוב, וציוונו בהם על עונג ושמחה, שעל ידיהם יתעלה אדם ברוחניות, בדעת ה' ובלמוד תורתו, והנה מאותה מתנה-טובה נסתעף שחוק וקלות-ראש — היש כפיות טובה גדולה מזו? משום חומרת ענין זה, תקנו תעניות בה"ב.

'שויתיה לדמך תרתי מעי' — הייתי עושה את דמיך — מחירך, שתי מעות. פירוש, היה ממיתו. (פירוש רומרוג' — מבית מדרשו של רש"י. וע"ע מהר"י בירב ו'בן יהודע').

(ע"ב) 'רבי חייא בר אשי הוה רגיל...' — מבואר מכאן שאף אצל זקן שפרש מאשתו כמה שנים מחמת זקנה (ע' רש"י. דאל"כ לא היה נמנע מלקיים מצות עונה. וע' מהרש"א ורד"ל), קיים לגביו חשש עבירה. ויש להוכיח מכאן שאיסור יחוד קיים גם בזקן שכלו כחותיו. (אגרות משה אה"ע ח"ד סה"י. וכן מובא בשם החו"א, במפתחות לספר 'דבר הלכה' שזקן אסור ביחוד. וע' אוצר הפוסקים אה"ע כב, א סק"ב).
ואמנם, כתב באגרות משה שם שביחוד עם פנויה, שאיסורו מתקנת דוד ובית דינו — יש להתיר [וכאבישג השונמית. ע' סנהדרין כא.].
ואם הוא חלש וחולה ששוכב במיטתו, שידוע שאינו יכול לבעול — מסתבר שמותר בכל גווני. עכ"ד.

*

'אמר רבי טרפון: הזהרו בי מפני כלתי. לגלג עליו אותו תלמיד... לא היו ימים מועטים עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו' —
מדת הצדיקים שאינם בטוחים בעצמם לעולם, ומשביעים את יצרם בכל מעשיהם. וחילופיהן ברשע; 'ובאמת העולם ההמוני אינו מבין איסור יחוד כלל, ואותם הפרוצים בעריות מערערים עליו מבלי שיראו בזה איזה יסוד לאיסור. ודוקא בני תורה ומקבלי תורה, רק הם הגדירו עצמם'. (דעת חכמה ומוסר' לרבי ירוחם ממיר, ח"א ז).

דף פב

לא ילמד אדם רווק סופרים, ולא תלמד אשה סופרים. רבי אלעזר אומר: אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים' — באשה לא חילקו בין רווקה לנשואה, ומשמע שבשניהם אסור. והטעם, לפי שנשוי שאשתו עמו הרי היא משמרתו, כי דרכה להיות בבית, אבל אין דרך האיש להיות תמיד בביתו (כסף משנה — תלמוד תורה ב, ד).
נחלקו הראשונים להלכה, האם לפסוק כתנא קמא או כרבי אלעזר לפי שנשאו ונתנו בגמרא בשיטתו. וגם נחלקו בבאור מחלוקתם.
וכתב באגרות משה (אה"ע ח"ד סה"יג) שנוהגים שנשוי מלמד תינוקות גם כאשר אשתו אינה בעיר לתקופת מה. ובאשה — יש להתיר במקום שאין איסור יחוד [כגון בבתי ספר שמצויים שם מורים רבים, וכדומה], אבל במקום ששייך יחוד — אסור, אלא אם בעלה בעיר. אולם אי אפשר לקבלה כמורה באופן שכל פעם כשהבעל יצא מהעיר לא תוכל ללמד (שם — יו"ד ח"ג עג; אה"ע ח"ד סה"יח).
ובשו"ת שבט הלוי ח"ד טז נשאר ב'צריך עיון' על התר אשה המלמדת במקום שאין איסור יחוד, שמא גזרו בכל מקום משום סרך יחוד. וצ"ע במה שדן רק על לימוד ילדים, ולכאורה אין חילוק בזה בין ילדים לילדות, כל שגם האבות מביאים אותן לבית הספר. ואף כי גורת חז"ל בשעתה נגזרה בתשב"ר, אין סברא לחלק ביניהם. וכל זה אמור בילדים קטנים, אבל ללמד לנערים, לכאורה יש לאסור אף במקום שאין יחוד [כשם

- א. יש אומרים שאלו הם דברי רבי שמעון אבל חכמים חולקים. והתוס' מפרשים שכן הוא הדין אפילו לחכמים, ואפילו באשה אחת.
- ב. לפירוש התוס' (פב.), מי שעסקיו עם הנשים כגון רוכל, אסור להתייחד עם הנשים אפילו אשתו עמו.

דף פא

- קעב. א. האם מלקים ואוסרים על היחוד?
- ב. האם מלקים אדם משום שמועה לא טובה שיוצאת עליו?
- ג. האם מותר להתייחד עם אשה שבעלה בעיר?
- ד. האם מותר כאשר פתח פתוח לרשות הרבים?
- ה. אנשים מבחוץ ונשים מבפנים, או להפך — מה הדין?
- ו. האם מותר לאדם להתייחד עם אמו בתו ואחותו? ומה דין יחוד עם בהמה ועם זכר?
- ז. האם ישן אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר?
- א. אמר רב: מלקים על היחוד (מרדות. רש"י), ואין אוסרים (אשה על בעלה. רש"י) על היחוד. אמר רב אשי לא אמרו מלקים אלא ביחוד פנויה, אבל לא באשת איש — שלא תהא מוציא לעז על בניה, שיאמרו ראוה שזינתה לכך הלקוה. מר זוטרא היה מלקה ומכריז (שלא זינתה אלא נתיחדה). ורב אשי סבר שמא יש מי שישמע המלקות ולא ישמע ההכרזה, לכך אין מלקים.
- התוס' מפרשים 'אין אוסרים' גם כן בפנויה — שאינה נאסרת לכהן על ידי יחוד עם אדם זר. ודוקא כשאומרת לא נבעלתי אבל מודה שנבעלה ואומרת כשר הוא — לפי דעה אחת פסולה לכהונה (זעירי בדעת רבי יהושע. ואולם אין הלכה כן. ע' כתובות יג-יד).

- ב. אמר רב: מלקין על 'לא טובה השמועה' שנאמר אל בני, כי לא טובה השמועה. מר זוטרא מניח אפסר על כתפו ומקרא: 'אל בני...'
- מדובר באדם ששמועתו רעה שפרוץ בעריות וכיוצא בו, ויש רגלים בדבר או קלא דלא פסיק — מכין אותו מכת מרדות משום שעבר על הכתוב אל בני... (ריטב"א).

- ג. אמר רבה: בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד.
- א. רש"י פירש 'אין חוששין' — להלקות. משמע שאיסור מיהא יש. והתוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שאין איסור. וכן דעת רוב הפוסקים.
- ב. יש אומרים שבמקום שאין הבעל עשוי לילך לשם, אף אם הוא בעיר — אסור. ויש מתירים. ויש דנים להקל אפילו בעיר גדולה שהבעל נמצא במקום מרוחק באותה עיר ואין באפשרותו לבוא עתה למקומה — מותר.
- ואם הם מכירים זה את זה ודעתם קרובה ולבם גס זב"ז — אסור אפילו בעלה בעיר.
- ד. אמר רב יוסף: פתח פתוח לרשות הרבים — אין חוששים משום יחוד.

ה. שני חדרים זה לפנים מזה, והנמצאים בפנימי יוצאים דרך החיצון — לדברי רב כהנא, אם האנשים מבחוץ והנשים מבפנים אין חוששים משום יחוד, שהרי אין לאנשים דרך פנימה רק לנשים יש דרך החוצה והלא אשה אחת מותרת להתיחד עם כמה אנשים [כשרים]. במתניתא תנא להפך; כשהאנשים מבחוץ אסור, שמא ייכנס אחד מהם פנימה ויתיחד עם הנשים, אבל האנשים מבפנים מותר, שהרי גם אם יצא אחד לחיצון, הלא ירא שמא יצא אחד אחריו. אמר אביי: הלכך נחמיר כשתי הדעות. ונהגו אביי ורבא במקום קבוץ אנשים ונשים, לסדר ביניהם שורות חפצים המשמיעים קול כשעוברים עליהם, שאם יבואו זה אצל זה — יישמע קול. החזון-איש צדד לומר, כשאשה בפנימי ואיש בחיצון, שמא מועילה נעילת דלת מבפנים, כי החשש אינו אלא מהאיש. וצריך עיון.

ו. מתיחד אדם עם אחותו, ודר (בקביעות) עם אמו ועם בתו.

פירש בתורא"ש שיחוד עם האם מותר מדין תורה, שנאמר בן אמך (כדלעיל פ:) — כי גם קודם המעשה באנשי כנסת הגדולה (בסנהדרין קג:) שסילקו היצר מלהתגרות בקרובות, לא היה היצר שולט כלפי האם. וכיון שאחר כך נסתלק היצר משאר קרובות, אנו למדים מאמו להתיירן. ומכל מקום לא התיירו באחותו כמו באמו לדור עמה בקביעות, אבל בתו הואיל והיא יצאה ממנו, אין מתגרה בו היצר כלל. לדברי שמואל שני הדבר במחלוקת תנאים [שכן אמר רבי מאיר לבני ביתו: הזהרו בי מפני בתי, כלומר השגיחו שלא אתיחד עמה], ופסק לאסור להתיחד עם כל עריות שבתורה, ואפילו עם בהמה. וכן נהגו אביי ורב ששת בעצמם. (פרשו התוס' שעשו זאת כחומרא בעלמא, כי לדינא קיימא לן כחכמים שאמרו לרבי יהודה (פב.) לא נחשדו ישראל לא על משכב זכור ולא על הבהמה).

ז. שנינו במשנה: ישן אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר. ואם הגדילו — זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. לפי לשון אחת 'הגדילו' היינו תינוקת בת תשע שנים ויום אחד, תינוק בן שתיים עשרה שנה ויום אחד (ויש גורסים קטנה בת י"א ותינוק בן י"ב. וי"ג: תינוקת בת ג' שנים ותינוק בן ט'). ויש אומרים: תינוקת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, תינוק בן שלש עשרה ויום אחד. וזה כדי שיהיו 'שדים נכוננו ושערך צמח'. ואמרו בשם רב חסדא, שאם בושה לעמוד לפניו ערום — אסור (אפילו לא הגיעה לגילאים הנ"ל), שכבר נתלבש בה היצר. משמע ממעשה דרב אחא בר אבא [כפירוש תור"י הזקן], שגם בת בתו דינה כבתו, וישן עמה בקירוב בשר כל שלא הגדילה. ואולם עם אחותו אסור אפילו קטנה. (עפ"י ראשונים).

דף פב

קעג. א. אלו סייגים והרחקות חייבו חכמים משום הרחקה מן הערוה?

ב. איזו אומנות יש לו לאדם ללמד את בנו?

א. לא ילמד רווק להיות מלמד תינוקות. ולדברי רבי אלעזר, אף מי שיש לו אשה ואינה שרויה אצלו לא ילמד — משום אמהות התינוקות המביאות את בניהן.